

Liikunnanopetuksen sisällölliset erot esi- ja alkuopetuksessa

Kasvatustiede
Kandidaatintutkielma
Varhaiskasvatuksen opettajan tutkinto-ohjelma
Kasvatustieteen kandidaatti

Laatijat:
Eemeli Katajamäki
Pipsa-Tuulia Lehtonen

28.4.2025

Rauma

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidaatintutkielma**Oppiaine:** Varhaiskasvatus**Tekijät:** Eemeli Katajamäki ja Pipsa-Tuulia Lehtonen**Otsikko:** Liikunnanopettamisen sisällölliset erot esi- ja alkuopetuksessa**Ohjaaja:** Yliopistonlehtori Tarja-Riitta Hurme**Sivumäärä:** 26 sivua**Päivämäärä:** 29.4.2025

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää liikunnanopettamisen sisältöjen eroavaisuuksia esi- ja alkuopetuksen välillä. Tutkimuksen pohjana on esi- ja alkuopetuksen opetussuunnitelmat sekä kentällä työskentelevien opettajien näkemykset. Lisäksi tutkielmassa tarkastellaan, miten esi- ja alkuopetuksen liikunnanopetuksen tavoitteet ja menetelmät eroavat toisistaan sekä millaisia pedagogisia lähestymistapoja opettajat käyttävät omassa opetuksessaan.

Kandidaatintutkielmassa pohditaan myös oppimisympäristön sekä ryhmätyöskentelyn merkitystä liikunnanopetuksessa sekä sitä, kuinka erilaiset tilat, välineet ja toimintatavat tukevat liikunnan toteutumista. Laadulliseen tutkimukseen ja siinä laadittuun Webropol-kyselyyn osallistui yhteensä yhdeksän esi- ja alkuopetuksen opettajaa. Kysely sisälsi kolme avointa kysymystä liittyen kyseisten opettajien liikunnanopetuksen välineiden käyttöön, ryhmä- ja pienryhmätyöskentelyyn sekä erilaisten oppimisympäristöjen hyödyntämiseen.

Tulokset osoittavat, että eroavaisuuksia löytyy jokaiselta osa-alueelta. Opetussuunnitelmien ja kyselyvastausten rinnakkain vertailu auttaa lukijaa samaistumaan ajatuksiimme eroista ja niihin vaikuttavista tekijöistä.

Esiopetuksen opetussuunnitelma painottaa lasten kokemuksellista oppimista liikunnan ilon ja monipuolisuuden kautta. Perusopetuksen opetussuunnitelmassa kannustetaan lapsia tavoitteellisempaan liikkumiseen ja sitä kautta harrastuneisuuteen ja yhteisöllisyyteen. Suurin osa opettajista kokee hyödyntävänsä käytössä olevia välineitä monipuolisesti. Pienryhmätyöskentelyn suhteen eroja oli enemmän. Osa vastaajista eivät koe pienryhmäjako tarpeelliseksi. Tilat ja ympäristöt mahdollistavat useissa kouluissa ja päiväkodeissa rikkaat oppimisen mahdollisuudet.

Tutkimuksen tulokset antavat viitteitä eroavaisuuksista opetussuunnitelmien ja opettajien liikunnanopetuksen välillä. Nivelvaiheessa koulujen ja päiväkotien tulisi pyrkiä aktiivisempaan yhteistyöhön liikunnan näkökulmasta, jotta pystyisimme opettajina varmistamaan johdonmukaisen ja kokonaisvaltaisen oppimisprosessin esikoululaisten hypätessä koulumaailmaan.

Avainsanat: alkuopetus, esiopetus, esiopetussuunnitelma, liikunta, nivelvaihe, opetus, opetussuunnitelma

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	4
2 PAINOPISTEET JA PEDAGOGISET LÄHESTYMISTAVAT LIKUNNANOPETUKSESSA	6
2.1 ALKUOPETUS	6
2.2 ESIOPETUS	7
3 LIKUNNANOPETTAMISEN VAIKUTUS OPPIMISEEN	9
4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	11
5 MENETELMÄ	12
5.1 OSALLISTUJAT	12
5.2 TUTKIMUSAINEISTO	13
5.3 AINEISTON ANALYSOINTI.....	14
6 TULOKSET.....	15
6.1 VÄLINEIDEN KÄYTÖN, PIENRYHMÄTOIMINNAN JA OPPIMISYMPÄRISTÖJEN MONIMUOTOISUUDET LIKUNNANOPETUKSESSA	19
6.2 VÄLINEIDEN KÄYTTÖ.....	19
6.3 RYHMÄ- JA PIENRYHMÄTYÖSKENTELY	20
6.4 OPPIMISYMPÄRISTÖ.....	21
7 LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	22
8 POHDINTA.....	24
LÄHTEET.....	27
LIITTEET	29

1 Johdanto

Liikunnan suunnitteluun ja sen toteutumiseen liittyy monia eri tekijöitä. Esi- ja alkuopetuksessa opettajat käyttävät liikuntaa opettaessa useita toimintamalleja ja samalla huomioivat ympäristöä toteuttaakseen niitä mahdollisimman monipuolisesti. Esi- ja alkuopetus ovat vahvaa yleisten oppimisedellytysten luomisen aikaa. Liikunnalliset tehtävät, pelit ja leikit tarjoavat siihen erinomaisen mahdollisuuden, koska liikkueessaan lapsella ovat kaikki aistit aktiivisesti käytössä (Luukkonen & Sääkslahti, 2002, 2003, 2004; Pönkkö & Sääkslahti, 2017b).

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää liikunnanopettamisen eroavaisuuksia, niihin vaikuttavia tekijöitä sekä sitä, kuinka ne mahdollisesti tukevat toisiaan esi- ja alkuopetuksen välillä. Aikaisempaa tutkimustietoa edellä mainitusta aiheesta ei ole saatavilla, mutta liikuntaa käsitteenä ja oppiaineena sekä opetusta ja oppimista on tutkittu laajasti. Tutkimukset korostavat liikunnan merkitystä lapsen kokonaisvaltaisessa kasvussa ja oppimisessa. Lisäksi ne keskittyvät tarjoamaan kasvattajille erilaisia näkökulmia opetuksen toteuttamiseen päiväkotien ja koulujen erilaisissa ympäristöissä.

Fenstermacher (1986) kuvaa opetusta prosessiksi, jossa opettaja ja oppilas ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Vuorovaikutuksen tarkoituksena on edistää oppilaan kehittymistä eli oppimista asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Varstalan (1996) määrittelyn mukaan tärkeää on opetuksellinen vuorovaikutus opettajan ja oppilaan välillä. Sitä on luonnehdittu ja tutkittu sen mukaan, mikä käsitys tutkijalla on opetuksesta. Yksi tärkeimmistä syistä, miksi tämä tieto on olennaista opettajille, on se, että opettajan odotukset voivat vaikuttaa siihen, kuinka paljon ja kuinka hyvin oppilaat oppivat (Callcott ym., 2012).

Siedentop (1991) kuvailee opettajan tärkeimmiksi tehtäviksi opetusjärjestelyt, opettamisen ja oppilaiden suoritusten valvonnan. Hän toteaa kuitenkin, että opettajan ja oppilaan välinen vuorovaikutus esiintyy yleensä arvioinnin yhteydessä. Opettajan ja oppilaan tehtäviä pidetään muutoin toisistaan riippumattomina. Opetustilanteen edeltäviä päätöksiä ovat muun muassa opetusohjelmaa, tuntimääriä, opettajankoulutusta, välineitä ja tiloja sekä opetusryhmän kokoonpanoa koskevat ratkaisut (Varstala ym., 1987).

Esiopetussuunnitelman (2014) mukaan esiopetuksen tavoitteena on mahdollistaa lapsille monipuolinen liikkuminen ja kokemaan iloa liikunnasta. Liikkuessa ja leikkiessä lasten yhteistyötaidot kehittyvät sekä liikkuessa heidän kehonsa vahvistuu ja heidän taitonsa hahmottaa omaa kehoaan ja sen eri osia suhteessa ympäröivään tilaan, käytettävään aikaan ja voimaan kehittyä. Ohjatun liikkumisen lisäksi esiopetuksen aikuiset huolehtivat siitä, että lapsilla on mahdollisuus päivittäiseen liikkumiseen monipuolisesti sisällä että ulkona. Esiopetus ja lasten huoltajat yhteistyössä rohkaisee lapsia liikkumaan myös vapaa-ajalla monipuolisesti erilaisissa liikuntatiloissa sekä ulkona erilaisissa olosuhteissa. Esiopetuksessa harjoitellaan monipuolisesti ja säännöllisesti arkeen liittyviä motorisia perustaitoja eri ympäristöissä. Näitä taitoja ovat tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaidot.

Vuosiluokkien 1–2 erityisenä tehtävänä on luoda perusta oppilaiden myönteiselle käsitykselle itsestään oppijana ja koululaisena sekä kehittää valmiuksia myöhempää työskentelyä ja oppimista varten. On tärkeää, että jokainen oppilas saa rohkaisevaa palautetta ja mahdollisuuksia kokea iloa ja onnistumisia uusien asioiden oppimisesta. Oppilaita kannustetaan tuomaan esiin kiinnostuksen kohteensa ja löytämään myös uusia. Opetus suunnitellaan riittävän haasteelliseksi kunkin oppilaan tarpeita ajatellen (Opetushallitus, 2014). Opetussuunnitelman mukaan lapsilähtöisyyteen kuuluu monipuolisuus sekä lapsen kehitystason, kokemusten, taitojen ja tietojen huomioiminen. Monipuolisuus tarkoittaa liikunnassa paitsi motoristen, kognitiivisten ja sosioemotionaalisten taitojen kehittämistä, myös luokan aihepiirien huomioonottamista liikunnassa (Luukkonen, 2001).

Tutkimuksessa toteutettiin kysely eri yksiköiden varhais- ja alkukasvatuksen opettajille, jotta eri näkökulmat opettamisesta ja liikunnasta sekä niiden yhdistämisestä auttaisivat tutkimaan nivelvaihetta ja siihen liittyviä haasteita sekä mahdollisuuksia. Esiopetuksen ja koulun kasvatus- ja opetustoiminnassa on huomattavissa vaihtelua, joita aiheuttavat esiopetuksen ja koulun erilainen yhteiskunnallinen ja sosiaalinen asema sekä tehtävä, molempien omat kasvattamisen ja opettamisen tavat, ymmärrys opettamisesta ja oppimisesta sekä opettajien erilaiset koulutukset ja tehtävät (Karikoski, 2008). Näitä eroja ja niiden laatua tarkkailtiin liikunnanopettamisen näkökulmasta, jotta saataisiin huomioitua kyseisen osa-alueen tämänhetkisen tilanteen niin kentältä kuin myös käytössä olevien opetussuunnitelmien väliltä.

2 Painopisteet ja pedagogiset lähestymistavat liikunnanopetuksessa

Esi- ja alkuopetuksessa opettajien työtä ohjaavat lait sekä valtakunnalliset ja paikalliset opetussuunnitelmat. Niiden tarkoitus on varmistaa jokaiselle lapselle tasavertaiset lähtökohdat oppimiseen (Kyrönlampi ym., 2020). Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella esi- ja perusopetussuunnitelmien sisältöjä ja selvittää niiden välisiä eroavaisuuksia sekä selvittää esi- ja alkuopetuksen opettajien näkemyksiä omasta opettamisestaan ja liikunnan sisältöjen toteuttamisesta. Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmat ohjaavat oppilaiden oppimista ja kehitystä eri ikävaiheissa, ja niiden sisällöt heijastavat kasvatuksellisia tavoitteita ja oppimiskäsityksiä, jotka painottuvat eri tavoin varhaiskasvatuksessa ja alkuopetuksessa. Tässä kappaleessa perehdytään erityisesti siihen, miten liikunnanopetuksen tavoitteet, sisällöt ja pedagogiset lähestymistavat eroavat näissä opetussuunnitelmissa.

2.1 Alkuopetus

Liikunnanopetuksen tehtävänä alkuopetuksessa on tukea oppilaiden kokonaisvaltaista hyvinvointia. Tämä toteutuu edistämällä fyysistä, sosiaalista ja psyykkistä toimintakykyä sekä myönteistä suhtautumista omaan kehoon. Liikkumaan kasvamisen osatekijöitä ovat oppilaiden ikään ja kehitystasoon sopiva fyysisesti aktiivinen toiminta, motoristen perustaitojen oppiminen ja fyysisten ominaisuuksien harjoittelu (OPH, 2014). Liikunnanopetuksessa korostuvat yksittäisiin liikuntatunteihin liittyvät positiiviset kokemukset, jotka edistävät oppilaiden liikunnallista elämäntapaa. Oppitunneilla painottuvat kehoisuus, fyysinen aktiivisuus ja yhdessä tekeminen, jotka tukevat oppilaiden hyvinvointia sekä oppimista monipuolisella tavalla. Liikunnan avulla pyritään lisäksi vahvistamaan yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja yhteisöllisyyttä sekä tukemaan kulttuurista moninaisuutta. Opetuksen lähtökohtina on turvallisuus ja oppilaiden sitouttaminen eettisesti kestävään toimintaan.

Opetuksessa hyödynnetään monipuolisesti koulun tiloja, lähiliikuntapaikkoja ja luontoa eri vuodenaikojen ja paikallisten olosuhteiden tarjoamien mahdollisuuksien mukaan. Näin tuetaan monipuolista liikkumista sekä oppimisilmapiiriä, jossa jokainen oppilas voi kokea osallisuutta ja onnistumisen elämyksiä (OPH, 2014). Liikunnan tavoitteet konkretisoituvat opetuksen sisältöalueiden kautta. Vuosiluokilla 1–2 nämä sisältöalueet on jaettu kolmeen osa-alueeseen: fyysinen, sosiaalinen ja psyykkinen toimintakyky.

1. **Fyysinen toimintakyky (S1):** Opetus sisältää runsaasti fyysisesti aktiivista toimintaa, johon sisältyy tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitojen harjoittelua. Oppilaiden kehonhallintaa kehitetään voimistelu- ja musiikkileikkien avulla, joissa painottuvat kehonhahmotus, ilmaisu ja rytmitaju. Oppimisympäristöt vaihtelevat monipuolisesti salista luontoon sekä lumi- ja jääolosuhteisiin, ja opetukseen sisältyvät myös vesiliikunta ja uinti.
2. **Sosiaalinen toimintakyky (S2):** Oppilaita ohjataan yksinkertaisten liikunnallisten sääntöleikkien, tehtävien ja pelien kautta yhteistyöhön ja muiden auttamiseen. Nämä kokemukset tukevat oppilaiden vuorovaikutustaitoja ja ryhmässä toimimista.
3. **Psyykinen toimintakyky (S3):** Opetukseen sisältyy iloa ja virkistystä tuottavia leikkejä ja tehtäviä, jotka tarjoavat onnistumisen kokemuksia ja tuetusti kohdataan emotionaalisesti vaihtelevia tilanteita. Esimerkiksi leikeissä, kisailuissa ja peleissä oppilaat oppivat hallitsemaan erilaisia tunteita turvallisessa ympäristössä.

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa ohjataan leikin kautta oppimiseen; niin fyysisen, sosiaalisen kuin psyykkisen toimintakyvyn kehittämisen näkökulmasta. Toiminnan tulee olla turvallista, jossa jokaiselle lapselle annetaan mahdollisuus onnistumiseen ja osallistumiseen liikuntatunneilla. Näiden osa-alueiden avulla liikunnanopetus tukee oppilaiden monipuolista toimintakykyä ja hyvinvointia kokonaisvaltaisesti, mikä luo pohjan terveelle ja liikunnalliselle elämäntavalle (OPH, 2014).

2.2 Esiopetus

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on perusopetuslain mukainen Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma laaditaan ja esiopetus toteutetaan. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden tehtävänä on edistää laadukkaan ja yhtenäisen esiopetuksen yhdenvertaista toteutumista koko maassa (OPH, 2014). Esiopetuksen yhtenä keskeisenä tavoitteena on innostaa lapsia liikkumaan ja kokemaan liikunnan iloa leikillisen toiminnan kautta. Liikunnan ja leikin kautta lapset oppivat yhdessäoloa, mikä tukee heidän sosiaalisten taitojensa kehittymistä. Samalla heidän kehonhallintansa vahvistuu, ja ymmärrys kehosta sekä sen toiminnasta suhteessa ympäristöön, aikaan ja voimaan kehittyy.

Ohjattujen liikuntahetkien rinnalla lapsille tarjotaan päivittäin mahdollisuuksia omaehtoiseen liikkumiseen sekä sisä- että ulkotiloissa. Yhteistyössä huoltajien kanssa rohkaistaan lapsia jatkamaan aktiivista liikkumista myös vapaa-ajalla monenlaisissa ympäristöissä ja olosuhteissa. Esiopetuksessa lapset saavat monipuolisia kokemuksia liikunnasta, mikä auttaa heitä ymmärtämään liikkumisen merkityksen hyvinvoinnille ja terveydelle. Liikunta tukee motoristen ja sosiaalisten taitojen kehittymistä, erityisesti havaintomotoristen taitojen, jotka ovat keskeisiä yleisten oppimisedellytysten kannalta. Lisäksi opetuksessa tarkastellaan terveellisiä elämäntapoja, kuten ravitsemusta ja kohtuullista kulutusta, mikä vahvistaa lasten valmiuksia huolehtia omasta terveydestään. Turvallisen liikkumisen periaatteet opetetaan sekä lähiympäristössä että esiopetuksen eri oppimisympäristöissä.

Esiopetuksen arjessa harjoitellaan monipuolisesti motorisia perustaitoja, joita ovat tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaito. Tasapainoa kehitetään esimerkiksi pysähtymis- ja harhautusharjoituksilla sekä taitoradoilla. Liikkumistaitojen kehittämiseksi lapset harjoittelevat kierimistä, kiipeämistä, juoksua ja hyppelyä. Välineenkäsittelytaitoja vahvistetaan monipuolisesti eri välineiden ja pallojen avulla, esimerkiksi työntämällä ja vetämällä. Fysiologisten taitojen lisäksi hienomotorisia taitoja kehitetään tarkkuutta ja sorminäppäryyttä vaativien pelien ja leikkien avulla. Toiminnan tavoitteena on tarjota kaikille lapsille mahdollisuus osallistua ja kokea onnistumisia sekä tukea heidän kokonaisvaltaista hyvinvointiaan.

Esiopetuksen liikunnallinen ja hyvinvointia tukeva viitekehys perustuu kokonaisvaltaiseen lähestymistapaan, jossa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen kehityksen osa-alueet kietoutuvat yhteen. Keskeistä on tarjota lapsille mahdollisuuksia monipuoliseen liikkumiseen, onnistumisen kokemuksiin ja omien taitojen kehittämiseen. Tämä luo pohjan terveellisille elämäntavoille, hyvinvoinnille ja elinikäiselle liikunnan ilolle (OPH, 2014).

3 Liikunnanopettamisen vaikutus oppimiseen

“Liikunnallinen lapsuus edistää kokonaisvaltaista terveyttä ja hyvinvointia sekä myönteistä elämäntapaa. Se myös ennustaa liikunnallista aikuisuutta. Riittävä fyysinen aktiivisuus sekä liikunnallinen elämäntapa ehkäisevät, vähentävät tai siirtävät erilaisten sairauksien riskitekijöiden sekä itse sairauksien ilmaantumista.” (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2016). Maksimoidakseen jokaisen toiminta-alueen potentiaalin lasten oppia liikkumaan ja liikkua oppiakseen, liikuntaa opettavalla tulee olla toimintaan liittyvää erityisosaamista, ymmärrys siitä, kuinka opetus ja oppiminen voidaan hallita kussakin kontekstissa, sekä arvostus kunkin toiminnan kasvatuksellista arvoa kohtaan (Pickup ym., 2008).

Liikunnanopetuksella on tärkeä rooli lasten oppimisessa ja hyvinvoinnissa. Erityisesti esi- ja alkuopetuksessa, jolloin lapsen kehitys on nopeaa ja monivaiheista. Liikunnanopetus tarjoaa oppilaalle sellaisia taitoja, tietoja ja kokemuksia, joiden pohjalta on mahdollista omaksua liikunnallinen elämäntapa (Liikkuva koulu, 2010). Liikunta on toiminnallinen oppiaine, jossa edetään leikin ja taitojen oppimisen kautta kohti omaehtoista harrastuneisuutta. Koska esiopetus ja koulun alkuopetus ovat aikaa, jolloin luodaan vahva pohja yleisille oppimisvalmiuksille, tulisi näihin vaiheisiin kiinnittää erityistä huomiota. Liikunnalliset tehtävät, pelit ja leikit antavat siihen erinomaisen mahdollisuuden, koska liikkueessaan lapsella on kaikki aistit aktiivisesti käytössään (Luukkonen ym., 2004 & Pönkkö ym., 2017b). Lisäksi liikunnan avulla lapset kehittävät motorisia taitojaan, kehonhallintaansa ja fyysistä kuntoaan, mikä tukee heidän kokonaisvaltaista hyvinvointiaan. Säännöllinen liikunta vahvistaa myös keskittymiskykyä sekä oppimista edistäviä valmiuksia, kuten tarkkaavaisuutta, muistia ja ongelmanratkaisukykyä.

Erityisesti esi- ja alkuopetuksessa liikunnalliset aktiviteetit tukevat muiden oppiaineiden oppimista. Esimerkiksi matematiikan perustaitojen kehittymistä erilaisten pelien ja harjoitteiden kautta, voidaan yhdistää liikuntatuntien sisältöön. Tämä ikävaihe onkin tyypillistä yhteisten liikunnallisten sääntöleikkien aikaa (Sääkslahti ym., 2003). Liikunta ei ainoastaan paranna fyysistä terveyttä, vaan sillä on laaja-alaisia vaikutuksia myös psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Lapsen kokemus liikunnallisesta pätevyydestään vaikuttaa hänen minäkuvaansa ja sitä kautta myös itsetuntoonsa. Esi- ja alkuopetuksen opettajien tehtävänä on kehittää lapselle hänen osaamistaan myönteisesti rakentavaa liikkumisen kokemusta (Robinson ym., 2015; Stodden ym., 2008; Sääkslahti ym., 2009).

Opettajan vastuulla on huomioida liikunnan suunnittelussa ja toteutumisessa lapsen yksilölliset tarpeet kuten erityisen tuen tarpeet tai liikuntarajoitteet. Liikunnanopetuksen myötä lapset oppivat myös sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutusta, yhteistyötä ja sääntöjen noudattamista. Erilaisten ryhmätoimintojen ja pelien avulla lapset harjoittelevat empatiaa, reilua peliä ja toisten huomioon ottamista, mikä tukee myönteistä ryhmädynamiikkaa ja kouluviihtyvyyttä (esim. Sääkslahti ym., 2003; Opetushallitus, 2021; Liikkuva koulu, 2010). On tärkeää, että liikunnanopetus on monipuolista ja innostavaa, jotta jokainen lapsi löytää itselleen mieluisia tapoja liikkua (Robinson ym. 2015). Leikinomaisuus ja positiivinen kokemus liikunnasta voivat innostaa lasta liikkumaan myös vapaa-ajalla ja luoda pohjan elinikäiselle liikunnalliselle elämäntavalle (Sääkslahti ym., 2003). Opettajilla on tässä merkittävä rooli – heidän tulisi tarjota kannustava, turvallinen ja myönteinen oppimisympäristö, jossa jokainen lapsi saa kokea onnistumisen iloa ja liikunnan riemua (Stodden ym., 2008).

Opettajien opetuksessa tyyleillä ja menetelmillä on eroja. Opettajat voivat olla osallistavia, jolloin lapsille annetaan valtuuksia vaikuttaa tunnin kulkuun ja niihin kuuluviin vaiheisiin. Toisinaan opettajat eivät anna tällaisia mahdollisuuksia päätöksen teossa. Tällaisessa vahvasti suorassa opetuksessa opettajan ohjaus asettuu keskipisteeseen luokassa. Johtavassa auktoriteetissa opettaja tekee ja valvoo lähes kaikkia päätöksiä siitä, miten oppilaat järjestetään, milloin harjoitusjaksot alkavat ja loppuvat, milloin oppimistehtävät muuttuvat ja mitkä luokan säännöt ovat voimassa (Metzler, 2000). Tällöin muiden osapuolten huomioiminen jää vähemmälle. Valitut opetusmenetelmät tulisi tukea kyseisen lapsiryhmän taitotasoa ja nojautua opetussuunnitelmiin laadittuihin tavoitteisiin. Myös opettajan henkilökohtaisella fyysisellä kunnolla ja eri liikkumismuotojen osaamisella on merkitystä. Näitä tulisi ylläpitää ja hyödyntää opetuksessa, jotta konkreettisten esimerkkien näyttäminen olisi luontevaa ja sitä kautta onnistuisi. Opettajan sisäinen motivaatio aiheesta vahvistaa myös laadukkaan opetuksen. Aito kiinnostus opetettavaa aihetta kohtaan ja siihen tarkka perehtyminen tukee itsereflektiota ja uuden oppimista myös opettajan roolissa. Onnistuneet ohjaustilanteet vahvistavat työjaksamista ja luovat myönteistä ilmapiiriä, jonka myötä saavutettaisiin kokonaisvaltaisesti laadukkaita oppitunteja- ja tuokioita koulujen ja päiväkotien ympäristöissä.

4 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimustehtävänämme on selvittää liikunnanopettamisen sisältöjen eroavaisuuksia esi- ja alkuopetuksessa ja mitkä ovat niitä tekijöitä, mitkä eroihin vaikuttaa. Tutkimuksen avulla pyritään löytämään liikunnan tärkeimpiä osatekijöitä, jotka takaavat lasten monipuolisen liikunnanopetuksen. Liikunnanopetuksen suunnitteluun ja toteutumiseen vaikuttavat opettajan asennoituminen opetettavaa aihetta ja kokonaisuutta kohtaan, aiemmat kokemukset liikunnasta ja liikkumisesta, tietotaito sekä käytettävissä olevat resurssit. Käytämme tutkimuksessa apuna esiopetuksen opetussuunnitelmaa (EOPS, 2014) ja perusopetuksen opetussuunnitelmaa (OPS, 2014).

1. *Miten esi- ja alkuopetuksen sisällöt eroavat liikunnanopetuksessa?*
2. *Minkälaisia erot ovat EOPSIN ja OPSIN välillä liikunnan aihealueella?*
3. *Mitkä tekijät vaikuttavat liikunnanopettamiseen esi- ja alkuopetuksessa?*

5 Menetelmä

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastellaan liikunnanopettamisen sisältöjen eroavaisuuksia esi- ja alkuopetuksessa sekä niihin vaikuttavia tekijöitä tarkastellaan tutkimuksen menetelmin. Yksinkertaistettuna “laadullinen” tai “kvalitatiivinen” tutkimus voidaan ymmärtää aineiston ja sen analyysin muodon kuvauksena, joka ei perustu numeerisiin mittauksiin (vrt. Uusitalo, 1991). Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään yksittäisten tapausten tarkasteluun, joissa tiedonkeruu ja analysointi on tutkijan vastuulla, jonka avulla todellinen maailma muuntuu tuloksiksi. Laadullisella tutkimuksella on mahdollista saada syvälinen ymmärrys tutkittavasta asiasta. Analyysi ohjaa itsessään koko prosessia ja tiedonkeruuta. Tämä tutkimusmenetelmä on menetelmä, jolla pystytään tutkimaan esimerkiksi ihmisten tapoja toimia jollakin tietyllä tavalla (Eskola ym., 2014). Alasuutarin (1995) mukaan laadullinen analyysi pitää sisällään havaintojen pelkistämisen ja arvoituksen ratkaisemisen. Tutkimusmenetelmiä ovat esimerkiksi haastattelu, kysely ja havainnointi. Tutkijan pitää siis ensin tietää, mitä hän haluaa selvittää ja miksi (Leinonen ym., 2017).

Laadullinen tutkimus voidaan aloittaa ilman ennakoasettamuksia tai määritelmiä (Eskola ym., 2014). Vähäiset tutkimustulokset aiheesta vaikuttavat ennakoasetelmien- ja määritelmien vähäisyyteen. Aiemmin kerätyt tiedot liikkumisesta ja opetuksesta sekä opettamisesta auttoivat muodostamaan yhtäläistä ja kokonaisvaltaista pohjaa tutkimukselle. Tavoitteena on tarjota tasapainoinen ja looginen näkökulma, joka tasoittaa tietä kokonaisvaltaiselle ja kriittiselle sitoutumiselle laadullisten menetelmien kanssa ja sitä kautta edistäen tietoista ja refleктоivaa tutkimuskäytäntöä (Lim, 2024). Näin ollen saamme tietoa suoraa kentältä tänä päivänä työskenteleviltä opettajilta, joilla on realistinen ja ajankohtainen käsitys liikunnanopettamisen nykytilasta ja siihen liittyvistä mahdollisuuksista.

5.1 Osallistujat

Tutkimukseen osallistui varhais- ja alkukasvatuksen opettajia, joilla oli eriäviä kokemuksia kyseisistä työtehtävistä. Varhaiskasvatuksen puolella olevat esikouluryhmien mukana ja alkukasvatuksessa työskentelevät alakoulujen ensimmäisillä ja toisilla luokka-asteilla. Opettajat olivat kyselyn toteutushetkellä työelämässä eli vastuussa oman lapsiryhmän oppimisesta ja opetuksen toteutumisesta eri aiheyhteyksissä. Opettajilta ei kysytty muita taustatietoja.

Esittelimme tutkimuksen sähköpostiviestillä, joka sisälsi yleistä tietoa tutkimuksesta, tutkimuslupa- ja tietoturvalomakkeen sekä linkin, jonka kautta viestin vastaanottajat pääsivät halutessaan tutustumaan Webropolissa luotuun lomakkeeseen ja täyttämään sitä. Se lähetettiin noin 34: lle esi- ja alkuopetuksen toimijalle eli johtajalle ja opettajalle. Esiopetuksen opettajien yhteystiedot eivät olleet julkisia, joten välitimme kyselyt opettajille päiväkotien johtajien kautta. Näin saimme tutkimusaineiston keruun aluilleen ja mahdollistettua laajamittaisen yhteistyön yhdessä eri opetusyksiköiden työntekijöiden kanssa. Yksi vastaajista mainitsi kyselyn yhteydessä toimivansa “yhdysluokassa”, jossa oli esikoululaisia sekä ensimmäisen ja toisen luokka-asteen oppilaita. Kyseinen vastaaja olisi halunnut merkata kyselyn alkuun molemmat vaihtoehdot: esi- ja alkuopetuksen opettaja. Vastaaja kuitenkin valitsi toisen käytössä olevista vaihtoehdoista, tässä tapauksessa alkuopetuksen, mutta hän toi vastauksissaan monipuolisesti esiin molempien opetusalojen näkökulmia.

5.2 Tutkimusaineisto

Tutkimuksen luonteelle sopivin toimintamenetelmä tutkimusongelmien ratkaisemiseen oli Webropol-kyselylomake, joka sisälsi kolme avointa kysymystä, jotka johdattelivat opettajia pohtimaan omaa opettamista ja siihen kuuluvia sisältöjä liikunnanopetushetkissä. Kyselyn vastaamiseen meni noin 10–15 minuuttia. Kysymykset käsittelivät seuraavia teemoja: välineet, ympäristö ja pienryhmätoiminta liikuntatunneilla. Kävimme jokaisen vastauslomakkeen läpi ja nostimme esiin toistuvia teemoja vastauksista. Tutkijoina meidän tuli ymmärtää ja huomioida opettajien yksilölliset motiivit, taitotasot ja opetustyylit, jotka määrittelevät opetuksen rakenteen ja yleisen laadun. Opetussuunnitelmat ohjaavat opettajia saavuttamaan tietyt tavoitteet opetuksessa, mutta opettajalla itsellä on autonomia ohjatuilla tuokioilla ja tunneilla tapahtuvista toiminnoista.

Tutkimuksessa käytettiin hyödyksi Esiopetuksen opetussuunnitelmaa (EOPS 2014) ja Perusopetuksen opetussuunnitelmaa (OPS 2014) ja verrattiin näiden suunnitelmien sisältöjä liikunnan oppialueilla. Opetussuunnitelmien analysoinnissa käytettiin sisällönanalyysia, jonka avulla etsittiin yhtäläisyyksiä, eroavaisuuksia ja kategorioita (Patton, 2015). Aloitimme opetussuunnitelmien tarkastelun, niin että lähdimme tutkimaan molempien opetussuunnitelmien liikunnan sisältöjen kokonaisuuksia. Opetussuunnitelmissa on monipuolisesti tietoa liikunnanopettamisen tavoitteista ja menetelmistä, joita liikuntaa

opettaessa ja toteuttaessa tulisi huomioida. Kirjasimme olennaisimmat tiedot aiheesta vertailuvaiheessa käytettyyn taulukkoon. Näin saimme kokonaiskuvan myös eroista opetussuunnitelmien välillä.

5.3 Aineiston analysointi

Litterointi tarkoittaa puheaineiston tai muun äänitetyn materiaalin muuttamista kirjalliseen muotoon eli tekstiksi. Se on prosessi, jossa esimerkiksi haastattelut, keskustelut, puhelinkeskustelut tai luennot kuunnellaan tarkasti ja kirjoitetaan ylös sanasta sanaan. Litterointia käytetään usein tutkimuksessa, media-alalla, oikeudenkäynneissä ja muissa tilanteissa, joissa puhetta halutaan analysoida tai arkistoida kirjallisesti. Tutkimuksessamme käytämme litterointia osallistujien vastausten käsittelemiseen. Jos resurssit sallivat, moniin tutkimuskysymyksiin voidaan vastata perusteellisesti yhdistämällä erilaisia menetelmiä käyttämällä kvalitatiivista tutkimusta kuvaamaan yksityiskohtaisesti sitä, miten ihmiset toimivat tietyssä tilanteessa ja käyttämällä kvantitatiivisia menetelmiä vaihtelun tunnistamiseen (Silverman, 2009). Litteroinnilla saadaan selville vastausten yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Mahdolliset erot kyselyvastauksissa auttavat muodostamaan vastaukset tutkimuskysymyksiimme. Litteroinnin avulla pyrimme saamaan selville opettajien omia käsityksiä heidän liikunnanopettamisensa sisällöistä, johon kuuluu välineiden käyttö, pienryhmätoiminta ja erilaisten oppimisympäristöjen hyödyntäminen.

6 Tulokset

Esiopetuksessa liikunnanopetus painottuu usein leikinomaisuuteen, motoristen perustaitojen kehittämiseen ja myönteisten liikuntakokemusten luomiseen, kun taas alkuopetuksessa siirrytään systemaattisempaan taitojen harjoitteluun ja liikunnallisen itsenäisyyden tukemiseen. Opetustilanteessa kriittisiä kohtia ovat opetusjärjestelyt ja järjestyksen ylläpitäminen, opetussisällön esittely, oppilaiden suoritusten ohjaaminen ja palaute (Varstala, 1996). Perus- ja esiopetuksen liikunnan opetussuunnitelmat eroavat painopisteiltään ja tavoitteiden konkreettisuudessa toteutuksessa, vaikka molemmissa pyritään tukemaan lasten hyvinvointia kokonaisvaltaisesti (ks. Taulukko 1).

Oheisessa taulukossa on hyödynnetty esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden (2014) linjauksia kolmesta eri aihealueesta, joihin tutkimuskysymykset perustuvat. Taulukon tarkoituksena on havainnollistaa lukijalle helposti vertailun kohteena oleva osa-alue ja EOPS:n sekä OPS:n tavoitteet teeman toteutumisessa. Tämän avulla pyrimme tuomaan esiin mahdolliset pienemmät ja suuremmat erot näiden kahden opetussuunnitelman välillä.

Taulukko 1

Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien eroavaisuudet kolmesta eri näkökulmasta

Aihealue	EOPS (2014)	OPS (2014)
Välineenkäsittely	<ul style="list-style-type: none"> - Välineenkäsittelytaidot ovat keskeinen osa motoristen taitojen harjoittelua - Lapset oppivat käyttämään monenlaisia välineitä kuten palloja, hyppynaruja ja muita liikuntavälineitä - Välineenkäsittelytaidot tukevat keuhonhallinnan ja koordinaation kehittymistä - Taitoja harjoitellaan leikkien, pelien ja liikunnallisten tehtävien avulla, jotka tarjoavat mahdollisuuden kokeilla ja kehittää taitoja turvallisessa ja innostavassa ympäristössä 	<ul style="list-style-type: none"> - Välineenkäsittelytaitoja kehitetään erilaisten tehtävien ja palloleikkien kautta, joissa käytössä eri liikuntavälineet - Vahvistetaan motoristen perustaitojen (tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaidot) kehittymistä niin, että jälkepäin niitä hyödynnettäisiin monipuolisesti ja spontaanisti eri oppimisympäristöissä, tilanteissa ja vuodenaikoina - Käydään oppilaiden kanssa läpi turvallista liikkumista

	<ul style="list-style-type: none"> - Harjoiteltavia taitoja ovat esimerkiksi heittäminen, kiinniottaminen ja potkaiseminen - Lisäksi tavoitteena on edistää lasten aktiivisuutta, itseluottamusta ja liikunnallista ilmaisua 	erilaisissa ympäristöissä hyödyntäen erilaisia välineitä ja telineitä
--	--	---

Aihealue	EOPS (2014)	OPS (2014)
Ryhmä- ja pienryhmätyöskentely	<ul style="list-style-type: none"> - EOPS:ssä korostetaan pienryhmätoiminnan ja lasten yhteistyön merkitystä osana oppimisprosessia - Pienryhmätoiminnan avulla pyritään luomaan monipuolisia oppimistilanteita - Lapsilla on mahdollisuus osallistua aktiivisesti, kokea osallisuutta ja ryhmään kuulumista - Harjoitella vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja - Lasten yhteistyö keskenään nähdään keskeisenä oppimisen tapana - Opetuksessa tuetaan vuorovaikutusta, jossa lapset oppivat toinen toisiltaan - Ryhmässä ja pienryhmissä toimiminen tarjoaa lapsille mahdollisuuden harjoitella sosiaalisia taitoja, esimerkiksi kuuntelemista, oman mielipiteen ilmaisemista ja yhteisymmärryksen löytämistä - Ryhmätyöskentely edistää lapsen itsenäisyyttä, empatiakykyä sekä vuorovaikutustaitoja 	<ul style="list-style-type: none"> - Opetus sisältää yksinkertaisia liikunnallisia sääntöleikkejä, joissa oppilaat saavat kokemusta yhdessä toimimisesta ja sitä kautta kehittävät vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja - Korostetaan fyysistä aktiivisuutta ja työtapoja, jotka ylläpitävät yhteisöllisyyttä ja siinä toimimista sekä kannustetaan yhdessä käytävään vuorovaikutukseen ja toisten auttamiseen sekä henkisesti että fyysisesti turvallisen toiminnan toteutumiseksi

Aihealue	EOPS (2014)	OPS (2014)
Oppimisympäristö	<ul style="list-style-type: none"> - Monipuoliset liikuntatilat: liikuntasali, piha, metsä ja muut ulkoalueet - Tilojen turvallisuus ja muunneltavuus eri liikuntamuotoihin - Kannustava ja iloinen ilmapiiri, jossa liikunta tuottaa onnistumisen kokemuksia - Liikunnan sisällyttäminen päivittäisiin toimintoihin kuten siirtymätilanteisiin ja leikkeihin - Otetaan huomioon lasten osaaminen, kiinnostuksen kohteet ja yksilölliset tarpeet - Oppimisympäristöjen tulee olla turvallisia ja terveellisiä: kiinnitetään huomiota esimerkiksi ergonomiaan, ekologisuuteen ja sisäilman laatuun - Yhteiset säännöt ja toimintatavat luovat turvallisen oppimisympäristön - Monipuoliset oppimisympäristöt tukevat lasten aktiivisuutta 	<ul style="list-style-type: none"> - Opetus tulisi toteutua erilaisissa oppimisympäristöissä kuten koulun saleissa, luonnossa, lumella ja jäällä - Opetetaan turvallisesti ja monipuolisesti erilaisissa sisä- ja ulkotiloissa oppilaita osallistaen ja otetaan huomioon vuodenajat, paikalliset olosuhteet sekä koulun ja ympäristön tarjoamat mahdollisuudet tarkoituksenmukaisilla tavoilla - Yksilön ja yhteisön kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta tulisi olla tuettu käytössä olevissa oppimisympäristöissä - Tarjotaan mahdollisuuksia luoviin ratkaisuihin sekä asioiden tarkasteluun ja tutkimiseen eri näkökulmista eri ympäristöissä - Tilaratkaisussa ja siihen liittyvässä kehittämisessä, suunnittelussa, toteutuksessa ja käytössä otetaan huomioon ergonomia, ekologisuus, esteettisyys, esteettömyys ja akustiset olosuhteet sekä tilojen valaistus, sisäilman laatu, viihtyisyys, järjestys ja siisteys - Kouluissa sisä- ja ulkotilojen lisäksi eri oppiaineissa hyödynnetään luontoa ja rakennettuja ympäristöjä

		<ul style="list-style-type: none"> - Liikunta- ja luontokeskukset sekä monet muut yhteistyötahot tarjoavat monimuotoisia oppimisympäristöjä koulujen käyttöön - Ympäristöjen tulee edistää oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaista tervettä kasvua ja kehitystä - Oppimisympäristöissä oppilaita ohjataan vastuulliseen ja turvalliseen toimintaan
--	--	---

EOPS keskittyy esiopetuksen lapsilähtöiseen ja leikinomaiseen oppimiseen sekä koulukypsyuden kehittämiseen, kun taas OPS on perusopetuksen laaja-alaisempi suunnitelma, joka ohjaa systemaattisesti oppimista ja tiedollisten sekä taidollisten valmiuksien kehittymistä. Oppimisen ja pedagogisen lähestymistavan näkökulmasta voimme huomata, että EOPS painottaa leikin, tutkimisen ja kokemuksellisuuden merkitystä oppimisessa. Toiminta on lapsilähtöistä, ja opetus tapahtuu joustavasti erilaisten toiminnallisten menetelmien avulla. OPS sisältää tarkempia oppiainekohtaisia sisältöjä ja tavoitteita. Opetuksessa siirrytään siis enemmän opettajajohtoiseen työskentelyyn, ja arviointi perustuu osaamisen kehittymiseen.

Yhteistoiminnallisuuden ja vuorovaikutuksen osalta EOPS korostaa vahvasti sosiaalisten taitojen kehittämistä, ryhmätyöskentelyä ja lapsen osallisuutta yhteisössä. OPS jatkaa näitä teemoja, mutta mukaan tulee myös yksilöllinen oppiminen ja oppimistulosten arviointi. Oppimisympäristöjen ja toimintatapojen osalta EOPS keskittyy siihen, että ympäristö on joustava ja mukautuu lasten tarpeisiin, ja oppiminen tapahtuu monipuolisesti niin sisällä kuin ulkona. OPS:ssa oppimisympäristö laajenee kattamaan monipuolisia oppimismenetelmiä ja -tiloja, ja oppiminen muuttuu tavoitteellisemmaksi eri oppiaineissa.

6.1 Välineiden käytön, pienryhmätoiminnan ja oppimisympäristöjen monimuotoisuudet liikunnanopetuksessa

Vastauksia tarkastellessa, niistä löytyi sekä yhtäläisyyksiä että eroavaisuuksia. Esiopetuksessa liikuntaa sisällytetään myös siirtymätilanteisiin, kun taas alkukasvatuksessa liikuntaa on opettajan aloitteesta vain liikuntatunneilla. Esimerkiksi välitunnilla tapahtuneesta lapsen spontaanista liikkumisesta ei vastauksissa kerrottu. Seuraavaksi olemme nostaneet muutamia kyselyvastauksia, jotka auttavat meitä havainnoimaan eroja liikunnanopettamisen sisällöistä ja opetustyyleistä.

6.2 Välineiden käyttö

Välineitä käytetään esiopetuksessa monipuolisesti ja niiden avulla rikastetaan toimintaa. Alkuopetuksessa välineitä käytetään erilaisten taitojen harjoitteluun liikuntatunnin teeman mukaisesti. Välineiden käytön suhteen molempien opetusalojen opettajat nostivat esiin monipuolisuuden välineitä hyödyntäessä. Yleisimpiä käytössä olevia välineitä olivat pallot, mailat ja "mahalaudat". Osa esikouluista toimivat koulujen tiloissa, joten esi- ja alkuopetuksessa on toisinaan käytössä samat välineet. Näissä tapauksissa välineissä ei ollut suuria eroja. Vaihtelevuus puolestaan on suurta siinä, että osa ryhmistä hyödyntää välineitä suunnitelmallisesti ja pedagogisesti harkiten, kun taas toisissa paikoissa välineitä käytetään hyvin vapaasti, lapsilähtöisesti ja spontaanisti. Välineistön saatavuus ja monipuolisuus vaikuttavat myös niiden käyttöön: joissakin paikoissa käytetään kaikkea mahdollista, kun taas toisaalla välinehankinnat tehdään harkiten.

Esi- ja alkuopetuksen opettaja: Käytämme liikuntahetkillä monipuolisesti, vaihtelevasti erilaisia liikkumiseen soveltuvia välineitä. Liikuntatunteja meillä ei varhaiskasvatuksessa ole, vaan liikuntaa on joka päivä suunnitellusti ja spontaanisti lasten varhaiskasvatuksenarjessa. Välineitä, joita hyödynnämme on muu muassa "maha laudat" (Lauta, jossa on renkaat ja jonka päällä lapsi voi maata mahallaan ja liikkua käsien avulla eteen- ja taaksepäin), sählymailat ja muut mailat, erilaiset pallot, pienet ja suuret, pehmeät ja kovemmat, hernepussit, esteet, jumppapenkit, trampoliini, jumppamatot, puolapuut, fröbelin palikat, huivit, keilat, nystyräpallot, hyppynarut, ja monet

muut liikkumiseen sopivat välineet. Hyödynnämme liikuntahetkissä välineitä usein suunnitelmallisesti riippuen siitä mitä liikuntahetkellä on tarkoitus kehittää, esimerkiksi tasapainoa (nauhalla kävely, jumppapenkillä kävely, jumppapenkillä kävely hernepussi päässä jne) tai esimerkiksi silmäkäsikoordinaatio, jolloin käytämme esimerkiksi hernepusseja ja palloja ja niiden heittoa koriin, seinään eri kohteisiin, tai liikkuvaan maaliin esimerkiksi kävelevälle kaverille. Hyppimistä harjoitellessa sen sijaan hyödynnän jumppamattoa, pehmeää patjaa, penkkiä ja trampoliinia. Välineitä hyödynnetään myös spontaanisti lasten toiveiden mukaan ja välineet ovatkin lasten vapaassa käytössä jumppasalissa ollessa. Myös ryhmätilassa ja ulkoilussa on lapsille vapaasti käytössä liikunta välineitä, esimerkiksi palloja, mailoja ja maaleja. Päiväkodin pihalla on myös kiipeilytelineitä useampi lasten vapaassa käytössä.

Esiopetuksen opettaja: Liikuntatuokioiden suunnitelman pohjana käytän yksikkömme liikuntakasvatuksen suunnitelmaa, josta tulevat myös välineet käyttöön. Ainahan ei tarvitse olla välineitä tai ne voivat olla esimerkiksi itse tehtyjä häntäpalloja tms. Erilaiset toimintakortit ovat myös käytössä. Mielestäni välineet eivät määritä liikunnan monipuolisuutta, mutta toki rikastavat sitä. Liikuntavälinehankintoja tehdään harkiten ja niin, että niille olisi mahdollisimman paljon käyttöä.

6.3 Ryhmä- ja pienryhmätyöskentely

Pienryhmäkäytännöt vaihtelevat ryhmän koon, tilojen, henkilöstöressurssien ja opetuksen tavoitteiden mukaan. Pienryhmiä hyödynnetään erityisesti uusien taitojen harjoitteluun, tilan ja metelin hallintaan sekä yksilölliseen ohjaukseen. Koko ryhmän toimintaa suositaan erityisesti liikuntaleikeissä ja peleissä, jotka vaativat suuremman osallistujamäärän. Ryhmien jakaminen ja niiden koko mukautuvat usein tilanteen sekä käytettävissä olevien resurssien ja tilojen mukaan. Toiset eivät pysty toteuttamaan pienryhmätoimintaa lasten vähäisen määrän vuoksi, kun taas toisaalla ryhmiä pystytään luomaan esimerkiksi lasten taitotasojen mukaan.

Perusopetuksen opettaja: Välillä toimitaan koko luokka yhdessä, mutta usein on kiertopistetyöskentelyä tai luokka jaettu kahteen tai kolmeen tai niin

moneen ryhmään kuin on tarkoituksenmukaista. Ope kun on luokkansa kanssa yksin tai mahdollisesti ohjaajan kanssa ja vastuussa luokkansa toiminnasta yksin jakaminen pieniin ryhmiin muualle toimimaan on mietittävä tarkkaan.

Esiopetuksen opettaja: Valitettavasti emme toimi pienryhmissä enää (11 lasta), sillä meillä on rajallinen henkilöstöresurssi sekä tilat

6.4 Oppimisympäristö

Ympäristöllä on merkitystä, sillä liikunta voi olla joko rakenteellista ja ohjattua tai jatkuvaa ja luontevasti arkeen sisältyvää. Liikuntaa järjestetään monipuolisesti sekä sisällä että ulkona. Sisäliikuntaan kuuluvat liikuntasalit, luokat ja käytävät, joihin on mahdollista rakentaa taitoratoja ja mahdollistaa esimerkiksi kiipeilyä. Ulkoliikuntaa järjestetään koulun pihalla, metsissä, urheilukentillä ja talvella hiihto- ja luistelupaikoilla. Erityisliikuntatilat, kuten jäähallit ja uimahallit, mahdollistavat laajempia liikuntakokemuksia, mutta erottavana tekijänä olivat kunnan tarjoamat mahdollisuudet hyödyntää palloilu-, jää- ja uimahalleja. 30 % vastaajista ei maininnut vastauksissaan edellä mainittuja tiloja tai niiden käyttöä. Näihin muihin ympäristöihin kiinnitetään myös huomiota tunnelmaa ja motivaatiota luodessa esimerkiksi musiikin ja rekvisiitan avulla.

Perusopetuksen opettaja: Yu-kenttä, koulun piha, jäähalli, uimahalli, koulun sali, talviharkkahalli ja metsä ovat kaikki tuttuja paikkoja liikunnassa. Koitamme liikkua monipuolisissa ympäristöissä, jotta saamme harjoitettua liikunnallisia taitoja monipuolisesti.

Esiopetuksen opettaja: Usein olemme liikuntatuokiolla salissa sisällä tai ulkona. Jos olemme ulkona niin usein hyödynnämme liikuntatuokiolla lähiympäristöä. Ulkona meillä on liikuntatuokiossa yleensä hyvin perinteisiä pihapelejä, koska peleihin on enemmän tilaa ulkona kuin sisällä. Sisällä sitten on hyvin usein jotain taitoratoja tai kiipeilyä.

7 Luotettavuus ja eettisyys

Ihmistä koskevassa tutkimuksessa keskeistä on, että tutkittavat henkilöt luottavat tutkijoihin ja tieteeseen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2023). Webropol-kyselyssä tuodaan vastaajalle esiin, miten ja missä vastauksia käytetään. Vastaajalla on mahdollisuus keskeyttää vastaaminen missä vaiheessa tahansa lomakkeen täyttämistä. Vastaaja saa itse päättää, saako hänen vastauksiaan käyttää tutkimuksessa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija joutuu usein pohtimaan omia ratkaisujaan ja näin ottamaan yhtä aikaa kantaa sekä analyysinsä laajuuteen että tekemän työnsä uskottavuuteen (Eskola ym. 2014). Tässä tutkimuksessa ei ole suoranaisesti hyödynnetty samankaltaisia aiempia tutkimuksia, koska tämä tutkimus on ensimmäinen laatuaan.

Osallistuneiden henkilöiden tietoja ei julkaista niin, että heidät voisi tunnistaa (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2023). Emme kerro myöskään, missä tutkimus on toteutettu. Ainoa tieto, mikä tutkijoilla vastaajista on se, että onko vastaaja esi- vai alkuopetuksen opettaja. Tiedämme, mihin päiväkoteihin ja kouluihin olemme kyselyt lähettäneet, mutta emme tiedä ketkä kyselyyn ovat vastanneet. Luottamus tutkijan ja tutkittavan välillä säilyy, jos tutkimukseen osallistuvien ihmisten arvoja ja oikeuksia kunnioitetaan (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2023). Uskottavuus luotettavuuden perusteena tarkoittaa sitä, että tutkijan on tarkistettava täyttävätkö hänen käsitteellistyksensä ja näkemyksensä tutkittavien käsityksiä (Eskola ym. 2014). Aiemmat tutkimukset korostavat opettamisen ja liikkumisen merkitystä osana lasten kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä.

Webropol-kysely tuki anonymisyyttä ja mahdollisti avoimen vastaamisen aiheesta. Sen tukikysymykset auttoivat vastaajia pohtimaan ja kirjoittamaan ajatuksia liikunnanopettamisesta. Se saavutti alan tekijät ja mahdollisti aiheeseen perehtymisen ja oman toiminnan reflektoinnin eri perspektiiveistä sekä siihen liittyvän prosessinomaisen ajattelun. Tutkimustuloksia on mahdollista siirtää määrätyn ehdoin, vaikka yleisesti naturalistisessa paradigmassa katsotaankin, etteivät yleistyksiset ole mahdollisia (Eskola ym., 2014). Vastaajat myönsivät luvat käyttää kyselyvastauksia tutkimuksessa.

Eskolan (2014) mukaan tulisi huomioida myös ennustamattomat ennakkoehdot tutkimuksen varmuuden lisäämiseksi. Tutkijoina suhtauduimme avoimin mielin tutkimaan aihetta vertaamalla omia ajatuksia jo valmiisiin tutkimustuloksiin. Vastaajien ammattitaustat otettiin

huomioon kyselyä luodessa ja vastauksia vastaanottaessa. Se oli kohdistettu opetusalan edustajille, joilla oli kokemuksia liikunnan tuokioiden ja oppituntien organisoinnista ja toteutumisesta. Yhteensä yhdeksän opettajaa vastasi kyselyyn ja mahdollisti aineiston muodostumisen. Vahvistuvuus tarkoittaa sitä, että tehdyt tulkinnat saavat tukea toisista samankaltaisista ilmiöistä tarkastelleista tutkimuksista (Eskola ym. 2014). Opettajien ajatukset tukivat aiempia tutkimustuloksia puhuttaessa opetuksen tärkeimmistä pääpiirteistä, joita olivat leikin- ja pelinomaisuus harjoitteiden yhteyksissä ja motoristen, kognitiivisten sekä sosioemotionaalisten taitojen kehittäminen. Myös lapsiryhmien teemat sekä mielenkiinnonkohteet tulisi huomioida. Nivelvaiheen aikaista siirtymistä esiopetuksesta alkuopetukseen ja siihen liittyvää liikunnanoppimista uudelleen eri ihmisten, välineiden ja ympäristöjen parissa on tutkittu vajavaisesti. Lisätutkimukset vahvistaisivat kyseistä kokonaisuutta ja laajentaisivat käsityksiä, joita on saatu tämän tutkimuksen myötä alulle.

8 Pohdinta

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää liikunnanopettamisen eroavaisuuksia esi- ja alkuopetuksessa. Lähestyimme tutkimustehtävääme selvittämällä esi- ja alkuopetuksen sisällöllisiä eroja liikunnanopetuksessa. Selvitimme myös, miten EOPS ja OPS eroavat toisistaan liikunnan aihealueella. Lisäksi selvitimme tekijöitä, jotka vaikuttavat liikunnanopettamiseen esi- ja alkuopetuksessa. Käytimme tutkimusaineistona esi- ja alkuopetuksen opetussuunnitelmia sekä Webropol-kyselylomaketta, joka lähetettiin esi- ja alkuopetuksen opettajille.

Tulokset osoittavat, että eroavaisuuksia esiintyy esi- ja alkuopetuksen liikunnanopettamisen sisällöissä. Eroja havaittiin erityisesti välineiden käytössä: siinä miten ja milloin välineitä hyödynnettiin. Joissakin yksiköissä välineet olivat vapaammin lasten käytössä. Toisaalla välineitä käytettiin ja hankittiin harkitummin. Tämä ero saattaa johtua siitä, että esiopetuksessa toiminta on joustavampaa ja leikinomaisempaa, kun taas alkuopetuksessa liikunnanopettaminen on tarkemmin määriteltyä ja tavoitteellisempaa. Liikuntavälineiden käyttöä voisi lisätä esimerkiksi ulkoiluissa ja välitunneilla, mikä motivoisi lapsia omaehtoiseen liikkumiseen. Pienryhmätoimintaa toteuttaessa tulee huomioida lapsimäärät, jotka vaikuttavat mahdollisuuksiin jakaa lapsia erillisiin ryhmiin. Eniten yhtäläisyyksiä vastauksissa oli oppimisympäristöjen hyödyntämisessä.

Pienryhmätoiminnan osalta havaittiin, että esiopetuksessa mahdollisuudet toteuttaa sitä liikunnanopetuksessa ovat paremmat kuin alkuopetuksessa. Tähän vaikuttivat käytössä olevat resurssit ja ympäristön mahdollistamat ryhmäjaot. Alkuopetuksessa on yleensä vain yksi opettaja, ja pieniä lapsia on mahdoton jakaa eri tiloihin liikkumaan ilman valvontaa. Pienryhmätoimintaa olisi tärkeää hyödyntää myös alkuopetuksessa, sillä se helpottaisi uusien taitojen opettamista, lasten havainnointia ja arviointia. Esiopetuksessa pienryhmiin jakautuminen on helpompaa, koska työskentely tapahtuu tiimeissä, jolloin lapset voidaan jakaa eri tiloihin liikkumaan turvallisesti vastuullisen aikuisen kanssa.

Monissa vastauksissa nousi esiin, että opettajat kokevat myös isommassa ryhmässä toimimisen tärkeäksi, koska silloin on helpompi toteuttaa erilaisia sääntöleikkejä- ja pelejä. Ryhmä- ja pienryhmätoiminta sekä sen toteuttaminen ovat opettajan vastuulla: kuinka sitä toteutetaan ja mikä on omalle ryhmälle paras tapa mahdollistaa lapsille mahdollisimman

paljon liikkumista liikuntatuokion tai -tunnin aikana. Isossa ryhmässä toimiminen tukee lasten vuorovaikutus- sekä sosiaalisia taitoja, jotka ovat elintärkeitä ihmisille.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että liikunnanopetuksessa hyödynnetään tiloja samantyyppisesti esi- ja alkuopetuksessa: päiväkotien ja koulujen omat ryhmä- ja luokkatilat, pihat sekä käytössä olevat ulkopuoliset palvelut kuten uima- ja jäähallit. Lähes jokainen vastaaja painotti liikkumista eri sisä- ja ulkoilutiloissa. Erilaisten ympäristöjen hyödyntäminen liikunnanopetuksessa on tärkeää, sillä lasten motivaatio liikkumiseen kasvaa, kun erilaiset ympäristöt houkuttelevat heitä liikkumaan. Ulkona päiväkotien ja koulujen pihat mahdollistavat motoristen perustaitojen monipuolisen harjoittelun, kuten kiipeilemisen, juoksemisen ja tasapainoilun. Tämä tulos tukee Sääkslahden (2003) näkemystä siitä, että opettajan tulee luoda lapsille turvallinen mutta heidän taitojaan edistävä oppimisympäristö. Vaikka tutkimuksessa ilmeni eroja, havaittiin myös yhteisiä piirteitä, kuten pyrkimys tukea lasten monipuolista liikkumista ja positiivisten liikuntakokemusten syntymistä. Esi- ja alkuopetuksessa korostettiin liikunnan merkitystä lasten motorisen kehityksen, sosiaalisten taitojen ja hyvinvoinnin edistämiseksi.

Esiopetuksen opetussuunnitelmassa (EOPS 2014) ja perusopetuksen opetussuunnitelmassa (OPS 2014) eroavaisuuksia on enemmän kuin kyselylomakkeiden vastauksissa. Välineiden käytössä esiopetuksen opetussuunnitelmassa korostui leikillisuus, kun taas perusopetuksen opetussuunnitelmassa välineitä käytetään tavoitteellisemmin ja motorisia perustaitoja vahvistaen. Yhtäläisyyksiä välineen käsittelyssä ilmenee liikuntavälineiden hyödyntämisessä erilaisissa ympäristöissä. Esiopetussuunnitelmassa (2014) painotetaan liikunnanopettamisessa erilaisia ryhmäkoko-panoja, koska lapsi oppii vertaisiltaan, ja erilaisissa pienryhmätoiminnoissa sosiaaliset taidot ja vuorovaikutustaidot harjaantuvat. Perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2014) painotetaan sääntöleikeissä- ja peleissä tapahtuvaa yhteistyötä, joka on tavoitteellisempaa kuin esiopetuksessa. Pelit ja sääntöleikit toimivat parhaiten, kun lapset osaavat rohkaista, kannustaa ja tarvittaessa ohjata oman ryhmänsä jäseniä. Molemmissa opetussuunnitelmissa nousi esiin vuorovaikutustaidot pienryhmätoimintaa toteuttaessa.

Molemmissa suunnitelmissa kehoitetaan hyödyntämään monipuolisia toimintaympäristöjä ja muokkaamaan niitä lasten taitotasojen mukaisiksi. Opetussuunnitelmat ohjaavat opettajia antamaan mahdollisuuden lapsille muokata oppimisympäristöjä heidän näköisikseen. Huomattavin ero oli, että esiopetussuunnitelma (2014) painottaa leikillisyyteen, tutkimiseen ja kokemuksellisuuteen enemmän kuin perusopetuksen opetussuunnitelma (2014). Yhtenäinen

opetuskäytäntö opetussuunnitelmien välillä voisi helpottaa lapsen siirtymää esiopetuksesta alkuopetukseen. Tämä lieventäisi jännitystä tai pelkoa siitä, kuinka opetustyyli ja vaatimustaso muuttuvat nivelvaiheen siirtymähetkellä. Painottaminen leikinomaiseen toimintaan myös alkuopetuksessa tukisi lapsen liikunnallista kehitystä.

Tutkimus tuo esiin liikunnanopetuksen monimuotoisuuden esi- ja alkuopetuksessa. Jatkotutkimuksissa tulisi perehtyä opettajien pedagogisiin valintoihin ja eri opetusympäristöjen tarjoamiin mahdollisuuksiin vaikuttaa liikunnanopetuksen laatuun ja lasten liikunnalliseen kehitykseen. Lisäksi jatkotutkimukset voisivat keskittyä siihen, miten esi- ja alkuopetuksen välistä yhteistyötä voitaisiin kehittää liikuntakasvatuksen näkökulmasta.

Lähteet

- Alasuutari, P., & Vastapaino, kustantaja. (1999). *Laadullinen tutkimus* (3. uud. p.). Vastapaino.
- Callcott, D., Miller, J., & Wilson-Gahan, S. (2015). *Health and physical education: Preparing educators for the future*. Cambridge University Press.
- Eskola, J., & Suoranta, J. (2014). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen* (5. painos). Vastapaino.
- Fenstermacher, G. D. (1986). Philosophy of research on teaching: Three aspects. In M. C. Wittrock (Ed.), *Handbook of research on teaching* (3rd ed., pp. 37–49). Macmillan.
- Karikoski, H. (2008). *Lapsen koulunaloittaminen ekologisena siirtymänä. Vanhemmat informanteina lapsen siirtymisessä esiopetuksen kasvuympäristöistä perusopetuksen kasvuympäristöön*. Oulu: Oulun yliopisto.
- Kyrönlampi, T., Mäkitalo, K., Uitto, M., & Estola, E. (2020). *Esi- ja alkuopetuksen käsikirja*. PS-kustannus.
- Lim, W. M. (2024). *What is qualitative research? An overview and guidelines*. *Australasian Marketing Journal*, 14413582241264619.
- Luukkonen, E. (2001). *Esiopetuksen liikunnan opetussuunnitelman toteuttaminen perusopetuksen yhteydessä*. Jyväskylän yliopisto, liikuntakasvatuksen laitos.
- Luukkonen, E. & Sääkslahti, A. (2004). *Liikunnan salaisuudet. Esiopetus*. WSOY.
- Metzler, M. W. (2000). *Instructional models for physical education*. Allyn & Bacon.
- Opetushallitus. (2014). *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Opetushallitus.
- Opetushallitus. (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Opetushallitus.
- Opetushallitus. (2021). *Ohjaus ja eriyttäminen ja tuki liikunnassa vuosiluokilla 1–2, 3–6 ja 7–9*. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/ohjaus-eriyttaminen-ja-tuki-liikunnassa-vuosiluokilla-1-2-3-6-ja-7-9>
- Opetushallitus. (2022). *Mitä lapsen tuki varhaiskasvatuksessa on?* <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-lapsen-tuki-varhaiskasvatuksessa>
- Opetusministeriö. (2010). *Liikkuva koulu -hanke. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä*.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2012). *Liikuntapolitiikan linjaukset vuoteen 2020* (OKM21:2012). Valtioneuvoston julkaisuarkisto. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75405/OKM21.pdf>
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative Research and Evaluation Methods. Integrating Theory and Practice*. 4th Edition. Sage.

- Pickup, I., & Price, L. (2007). *Teaching physical education in the primary school: a developmental approach*. Continuum.
- Robinson, L. E., Stodden, D. F., Barnett, L. M., Lopes, V. P., Logan, S. W., Rodrigues, L. P., & D'Hondt, E. (2015). Motor Competence and its Effect on Positive Developmental Trajectories of Health. *Sports Medicine (Auckland)*, 45(9), 1273–1284.
<https://doi.org/10.1007/s40279-015-0351-6>
- Sarajärvi, A., & Tuomi, J. (2017). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi: Uudistettu laitos*. Tammi.
- Siedentop, D. (1991). *Developing teaching skills in physical education* (3rd ed.). Mayfield.
- Silverman, D. (2009). *Doing Qualitative Research: A Practical Handbook* (Third edition). Sage Publications.
- Sääkslahti, A. & Numminen, P. (toim.) (2003). *Liikunta varhaiskasvatuksessa*. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteellinen tiedekunta.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen 2023*. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-11/TENK_HTK_2023.pdf
- Uusitalo, H. (1991). *Tiede, tutkimus ja tutkielma: johdatus tutkielman maailmaan*. WSOY.
- Varstala, V., Telama, R., & Heikinaro-Johansson, P. (1987). *Koulun liikuntatuntien sisältötutkimus: metodiraportti*. Liikunnan ja kansanterveyden Edistämissäätiö.
- Varstala, V. (1996). *Opettajan toiminta ja oppilaiden liikunta-aktiivisuus koulun liikuntatunnilla*. Jyväskylän yliopisto.

Liitteet

Webropol- kysely:

Hei esi- ja alkuopetuksen opettaja!

Olemme varhaiskasvatuksen opettajaopiskelijoita Turun yliopistosta. Teemme kandidaatintutkielmaa, jossa tutkimme opettajien liikunnanopettamisen sisältöeroavaisuuksia esi- ja alkuopetuksessa ja kuinka esiopetuksessa opittu ja koettu tukee lapsen valmiutta siirtyä koulun liikuntatunneille. Keräämme aineistoa eri opetusyksiköiden esi- ja alkuopetuksen opettajilta. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja suostumustasi tutkimuksen osallistumiseen kysytään kyselyn lopussa.

Pyydämme sinua vastaamaan kolmeen avoimeen kysymykseen. Kyselyyn vastaaminen kestää noin 10-15 minuuttia. Kysymykset liittyvät liikunnanopettamisen tärkeisiin osa-alueisiin, joiden toteuttamisesta on mainittu varhaiskasvatuksen esiopetussuunnitelman ja peruskoulun opetussuunnitelman yhteyksissä osana lasten liikunnanopetusta. Aineistoa käytetään vain tässä tutkimuksessa. Tutkimustuloksista ja kandidaatintutkielmasta ei voida tunnistaa yksittäistä henkilöä. Toimitamme halutessanne koosteen tuloksista tutkimukseen osallistuneille tutkimuksen valmistuttua.

Voitte soittaa tai lähettää sähköpostia suoraan meille, jos teillä jäi jotain kysyttävää kyselyyn liittyen.

Ystävällisin terveisin,

Pipsa Lehtonen

Eemeli Katajamäki

1. Missä työskentelet?

Alkuopetus

Esiopetus

2. Kerro liikuntatunnin- tai tuokion välineiden käytöstä

3. Kerro liikuntatunnin- tai tuokion pienryhmissä työskentelystä

4. Kerro liikuntatunnin- tai tuokion ympäristöistä

5. Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Suostun, että tähän kyselyyn kirjoittamiani vastauksia voidaan käyttää kandidaatintutkielman aineistona.

En suostu, että tähän kyselyyn kirjoittamiani vastauksia voidaan käyttää kandidaatintutkielman aineistoon.